

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-25>

УДК 338.242.351.712.4

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

STATE REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF FARMS UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Фурман Ірина Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9923-555X>

Дмитрик Віктор Олегович

головний державний інспектор ГУ ДПС,
Головне управління державної податкової служби у Вінницькій області
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7279-827X>

Furman Iryna

Vinnitsia National Agrarian University

Dmytryk Viktor

Main Department of the State Tax Service in Vinnitsia Region

У статті описано проблеми та пропозиції щодо державного регулювання розвитку фермерських господарств в умовах воєнного стану, а також перспективи та виклики виробництва біопалив фермерами. Визначено, що війна в Україні негативно вплинула на аграрний сектор, тому державне регулювання розвитку фермерських господарств в умовах воєнного стану набуває особливої важливості. Констатовано, що існуюча система регулювання не в повній мірі відповідає потребам воєнного часу. В статті описані переваги виробництва біопалив фермерами, такі як додатковий дохід, екологічність, енергетична незалежність, утилізація відходів та створення робочих місць. Запропоновано вжити заходи вдосконалення державної підтримки фермерства орієнтовані на вдосконалення фінансової підтримки, надання дотацій, компенсації вартості основних засобів закуплених для ведення органічного виробництва та спрощення експорту продукції фермерам дасть можливість покращити стан фермерських господарств в умовах воєнного стану. Визначені заходи з розвитку державної підтримки фермерства дадуть змогу збільшити обсяги виробництва сільгосппродукції, що допоможе забезпечити продовольчу безпеку України та зменшити залежність від імпорту.

Ключові слова: фермерство, сільське господарство, управління, розвиток, дотації, регулювання.

The article describes the problems and proposals regarding the state regulation of the development of farms in the conditions of martial law, as well as the prospects and challenges of the production of biofuels by farmers. It was determined that the war in Ukraine had a negative impact on the agricultural sector, therefore state regulation of the development of farms in the conditions of martial law is of particular importance. It was determined that the existing system of state regulation of the development of farms does not fully meet the needs of wartime. It is necessary to develop new approaches and mechanisms of state support for farmers, which would take into account the specifics of the current conditions. It was established that the existing regulatory system does not fully meet the needs of wartime. The article describes the benefits of biofuel production by farmers, such as additional income, environmental friendliness, energy independence, waste disposal and job creation. The proposed measures to improve state support for farming are focused on improving financial support, providing subsidies, compensating the cost of capital goods purchased for organic production and simplifying the export of products, which will give farmers the opportunity to improve the condition of farms under martial law. The study of the problems of state regulation of the development of farms in the conditions of martial law is relevant and important for ensuring food security of Ukraine. The results of the study can be used to develop practical recommendations for state authorities and farms aimed at supporting farmers, stimulating their production and ensuring the country's food security. In general, the proposed measures of state support for farming in the conditions of martial law should contribute to: strengthening food security of Ukraine; development of the agricultural sector; creation of jobs in rural areas;

improving the economic situation in the country. The determined measures for the development of state support for farming will make it possible to increase the volume of production of agricultural products, which will help ensure food security of Ukraine and reduce dependence on imports.

Keywords: farming, agriculture, management, development, subsidies, regulation.

Постановка проблеми. Війна в Україні спричинила значні проблеми для аграрного сектору, зокрема для фермерських господарств. Бойові дії, руйнування інфраструктури, дефіцит ресурсів та зміна попиту на продукцію призвели до погіршення економічного становища фермерів та загрожують продовольчій безпеці країни.

Існуюча система державного регулювання розвитку фермерських господарств не в повній мірі відповідає потребам воєнного часу. Необхідно розробити нові підходи та механізми державної підтримки фермерів, які б враховували специфіку поточних умов.

Основні аспекти даної проблеми полягають є наступними :

- фермерам потрібна фінансова допомога для придбання сільгосптехніки, палива, добрив та інших ресурсів, а також для компенсації збитків, завданих війною;

- фермерам необхідно допомогти у збуті своєї продукції, адже через блокування портів та руйнування логістичних ланцюжків традиційні канали збуту стали недоступними;

- фермерам потрібна інформація про актуальні програми державної підтримки, зміни в законодавстві, попит на ринку, а також консультації з питань ведення фермерського господарства в умовах війни;

- необхідно вжити заходів для захисту прав фермерів, зокрема від рейдерських захоплень та несправедливого оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В умовах воєнного стану державне регулювання розвитку фермерських господарств набуває особливої важливості. Проблеми ефективного функціонування і напрямків розвитку та регулювання розвитку АПК під час війни в Україні досліджували вітчизняні вчені-економісти: Калетнік Г. М., Гончарук І. В., Дмитрик О. В., Гонтарук Я. В., Березюк С. В. Проте необхідно вжити заходів, спрямованих на підтримку фермерів, стимулювання ними виробництва продукції та забезпечення продовольчої безпеки країни, що зумовлює актуальність дослідження.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Необхідними є розробка напрямів державної підтримки фермерства в умовах воєнного стану.

Формування цілей статті. Метою статті є розробка пропозицій направлених на державну підтримку фермерства в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах воєнного стану питання забезпечення продовольчої безпеки України набуло критичної ваги. Фермерські господарства відіграють ключову роль у цій сфері, адже вони виробляють значну частину сільськогосподарської продукції країни.

Як зазначає В. Копитко, слід врахувати і функціонування малих форм господарювання на селі це господарства населення та фермерські господарства, індивідуальні підприємці, які займаються виробництвом сільгосппродукції. Вони забезпечують виробництво найбільш трудомістких культур – картоплі та овочів, молока та частково м'яса. Тут державне регулювання повинно забезпечити через новостворені ОТГ належний рівень землеробства та продуктивності тварин забезпечивши високу ефективність виробництва малих форм господарювання на селі [1].

Слід зауважити, що покращення інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрному секторі потребує удосконалення діючих механізмів залучення інвестицій [2, с. 46].

Провідними шляхами покращення структури формування та розподілу прибутку підприємства є визначення пріоритетного напрямку використання прибутку [3, с. 63].

Держава вживає низку заходів для підтримки та розвитку фермерських господарств в цей складний час. До них належать:

- фінансова підтримка;
- спрощені процедури отримання державних дотацій та кредитів;
- відшкодування частини витрат на придбання сільгосптехніки та палива;
- зниження податкового тиску.

Збут продукції:

- створення нових логістичних маршрутів для експорту продукції;
- збільшення закупівель державою української сільгосппродукції.

Підтримка розвитку фермерських кооперативів:

- доступ до інформації та консультацій;

- забезпечення фермерів інформацією про актуальні програми підтримки, зміни в законодавстві, попит на ринку;
- надання консультацій з питань ведення фермерського господарства в умовах воєнного стану.

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики є Міністерство аграрної політики та продовольства України (Мінагро). Підпорядкованими органи Мінагро є: Державна аграрна служба України, регіональні департаменти Державної аграрної служби України, відділи Державної аграрної служби України в районах. Інші органи виконавчої влади, що беруть участь у наданні прямої бюджетної та небюджетної підтримки фермерства: Міністерство фінан-

сів України, Державна казначейська служба України, Регіональні управління Державної казначейської служби України. До неурядових організацій, що беруть участь у наданні небюджетної підтримки фермерства входять: Асоціації фермерів України, регіональні відділення асоціацій фермерів України, кредитні спілки, регіональні відділення кредитних спілок, міжнародні організації, продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) (рис. 1).

Важливо зазначити, що державна політика щодо регулювання розвитку фермерських господарств в умовах воєнного стану постійно адаптується до нових викликів та потреб.

Нами проаналізовані деякі з ключових проблем, з якими стикаються фермерські господарства в Україні в умовах війни:

Рис. 1. Організаційна схема здійснення прямої бюджетної та небюджетної підтримки фермерства в умовах воєнного стану

Джерело: систематизовано автором

– Руйнування інфраструктури: логістичні ланцюжки постачання, елеватори, склади та інші об'єкти інфраструктури зазнали значних пошкоджень внаслідок бойових дій.

– Зменшення посівних площ: через бойові дії та мінування значна частина сільськогосподарських угідь не може використовуватися.

– Дефіцит робочої сили: багато чоловіків фермерського віку мобілізовані до армії, що призвело до дефіциту робочої сили на фермах.

– Зростання цін на ресурси: ціни на паливо, добрива, пестициди та інші ресурси значно зросли, що негативно впливає на рентабельність фермерських господарств.

Проблеми з експортом продукції: через блокаду морських портів експорт української сільгосппродукції значно ускладнений.

Незважаючи на всі ці проблеми, українські фермери продовжують працювати та забезпечувати країну продовольством. Їх стійкість та самовідданість є зразком для наслідування.

Держава та міжнародні організації надають значну допомогу фермерським господарствам України. Завдяки цій допомозі фермери мають можливість продовжувати свою роботу та вносити свій вклад у забезпечення продовольчої безпеки країни.

Важливо також зазначити, що війна створила й нові можливості для розвитку фермерських господарств в Україні. Зокрема, з'явився новий ринок для збуту продукції в країнах ЄС.

В цілому, державне регулювання розвитку фермерських господарств в системі АПК в умовах воєнного стану в Україні має на меті:

– забезпечити продовольчу безпеку країни:

– збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції;

– забезпечення доступності продовольства для всіх верств населення.

– підтримати фермерські господарства:

– надання фінансової та іншої допомоги;

– створення сприятливих умов для ведення фермерського господарства.

– стимулювати розвиток АПК:

– впровадження нових технологій та методів ведення господарства;

– збільшення інвестицій в АПК.

Важливо, щоб державна політика в цій сфері була гнучкою та адаптивною

Сучасні аграрні перетворення мають три ключові цілі:

– Створення стійкого аграрного виробництва: Це означає, що сільське господарство

має бути не лише продуктивним, але й екологічно безпечним та таким, що може витримувати вплив зміни клімату.

– Соціальний розвиток села: Це передбачає покращення життя людей, які живуть у сільській місцевості, шляхом створення нових робочих місць, покращення доступу до освіти та охорони здоров'я, а також розвитку інфраструктури.

– Екологізація виробництва продукції АПК: Це означає зменшення негативного впливу сільського господарства на навколишнє середовище шляхом використання екологічно чистих методів ведення господарства та зменшення використання хімічних речовин.

Досягнення цих цілей можливо лише за умови розвитку багатокладного сільського господарства. Це означає, що поряд з великими агрохолдингами мають існувати й інші форми господарювання, такі як фермерські господарства, сімейні ферми та кооперативи.

Фермерські господарства є важливою складовою агропромислового комплексу України. Вони відіграють значну роль у виробництві сільськогосподарської продукції, забезпечують робочі місця та сприяють розвитку сільської місцевості.

Розвиток аграрного підприємництва та фермерських господарств має базуватися на принципах програмно-цільового підходу. Це означає, що необхідно чітко визначити цілі, завдання та очікувані результати, а також сконцентрувати необхідні ресурси на їх досягненні.

На жаль, в Україні наразі немає спеціальної державної програми підтримки розвитку малих форм господарювання, до яких належать і фермерські господарства. Така програма могла б суттєво допомогти фермерам у розвитку їхнього бізнесу.

Концептуальні засади активізації аграрного підприємництва мають бути чітко визначені та узгоджені з цілями розвитку сільського господарства. Вони повинні включати комплекс взаємопов'язаних напрямів, спрямованих на вирішення проблем аграрного сектору.

Нами проаналізовані деякі з можливих напрямів розвитку аграрного підприємництва та фермерських господарств:

– фінансова підтримка: надання фермерам кредитів, дотацій та інших видів фінансової допомоги;

– податкові пільги: зниження податкового тиску на фермерські господарства;

- інформаційно-консультаційна підтримка: надання фермерам інформації про нові технології, методи ведення господарства та ринки збуту продукції;

- розвиток інфраструктури: будівництво доріг, складських приміщень та інших об'єктів інфраструктури, необхідних для ведення фермерського господарства;

- підтримка збуту продукції: допомога фермерам у пошуку ринків збуту їхньої продукції.

Впровадження цих та інших заходів дозволить створити сприятливі умови для розвитку аграрного підприємництва та фермерських господарств в Україні, що сприятиме досягненню стратегічних цілей аграрних перетворень.

Сучасні аграрні перетворення мають три ключові цілі:

- створення стійкого аграрного виробництва: сільське господарство має бути не лише продуктивним, але й екологічно безпечним та таким, що може витримувати вплив зміни клімату;

- соціальний розвиток села: передбачає покращення життя людей, які живуть у сільській місцевості, шляхом створення нових робочих місць, покращення доступу до освіти та охорони здоров'я, а також розвитку інфраструктури;

- екологізація виробництва продукції АПК: означає зменшення негативного впливу сільського господарства на навколишнє середовище шляхом використання екологічно чистих методів ведення господарства та зменшення використання хімічних речовин.

Досягнення цих цілей можливо лише за умови розвитку багатокладного сільського господарства. Це означає, що поряд з великими агрохолдингами мають існувати й інші форми господарювання, такі як фермерські господарства, сімейні ферми та кооперативи.

Фермерські господарства є важливою складовою агропромислового комплексу України. Вони відіграють значну роль у виробництві сільськогосподарської продукції, забезпечують робочі місця та сприяють розвитку сільської місцевості.

Розвиток аграрного підприємництва та фермерських господарств має базуватися на принципах програмно-цільового підходу. Це означає, що необхідно чітко визначити цілі, завдання та очікувані результати, а також сконцентрувати необхідні ресурси на їх досягненні.

На жаль, в Україні наразі немає спеціальної державної програми підтримки розвитку малих форм господарювання, до яких належать і фермерські господарства. Така програма могла б суттєво допомогти фермерам у розвитку їхнього бізнесу.

Концептуальні засади активізації аграрного підприємництва мають бути чітко визначені та узгоджені з цілями розвитку сільського господарства. Вони повинні включати комплекс взаємопов'язаних напрямів, спрямованих на вирішення проблем аграрного сектору.

Основними напрямками розвитку аграрного підприємництва та фермерських господарств мають стати:

- фінансова підтримка: надання фермерам кредитів, дотацій та інших видів фінансової допомоги;

- податкові пільги: зниження податкового тиску на фермерські господарства;

- інформаційно-консультаційна підтримка: надання фермерам інформації про нові технології, методи ведення господарства та ринки збуту продукції;

- розвиток інфраструктури: будівництво доріг, складських приміщень та інших об'єктів інфраструктури, необхідних для ведення фермерського господарства;

- підтримка збуту продукції: допомога фермерам у пошуку ринків збуту їхньої продукції.

Впровадження цих та інших заходів дозволить створити сприятливі умови для розвитку аграрного підприємництва та фермерських господарств в Україні, що сприятиме досягненню стратегічних цілей аграрних перетворень.

Слід зазначити що напрямом розвитку фермерства може стати виробництво біопалив. Виробництво біопалив з різних видів біомаси (рослин, тваринних відходів, тощо) може стати додатковим джерелом доходу для фермерів, а також сприяти екологізації агросектору [4–6].

Переваги виробництва біопалив фермерами є наступними:

- додатковий дохід: виробництво та продаж біопалива може стати новим джерелом доходу для фермерів, що може допомогти їм покращити свою фінансову стійкість;

- екологічність: біопаливо є більш екологічно чистим альтернативою викопному паливу, адже воно виробляється з відновлюваних джерел сировини та сприяє зменшенню викидів парникових газів;

– енергетична незалежність: використання біопалива може допомогти фермерам зменшити свою залежність від викопного палива, що може бути особливо важливо в умовах волатильності цін на енергоносії;

– утилізація відходів: виробництво біопалива може бути ефективним способом утилізації сільськогосподарських відходів, таких як солома, лушпиння та гній;

– створення робочих місць: виробництво та використання біопалива може стимулювати створення нових робочих місць у сільській місцевості [7–8].

Незважаючи на виклики, виробництво біопалива може стати перспективним напрямком розвитку для фермерів. За умови державної підтримки, розвитку технологій та зростання попиту на екологічно чисте паливо, біопаливо може стати важливим фактором енергетичної безпеки та стійкого розвитку агросектору.

Як зауважує С. Березюк, українські фермерські господарства демонструють великий потенціал для розвитку органічного землеробства. Зокрема, відходи від рослинництва та тваринництва можна використовувати місцево у локальних проєктах малої біоенергетики або як добрива шляхом переробки на дигестат [9].

Отже основними пропозиціями щодо вдосконалення державної підтримки фермерства в умовах воєнного стану:

1. Фінансова підтримка: збільшення розміру доступних дотацій: підвищення розміру дотацій на гектар обробленої землі; розширення переліку видів діяльності, які можуть отримувати дотації. надання пільгових кредитів:

Запровадження програм пільгового кредитування фермерів за ставками нижчими за ринкові; збільшення обсягу доступних кредитних коштів; відшкодування частини витрат на придбання сільгосптехніки та палива; розширення переліку видів техніки, на які можна отримати компенсацію; збільшення розміру компенсації за пальне.

Зниження податкового тиску: звільнення від ПДВ ввезення на територію України деяких видів сільгосптехніки, обладнання та запчастин; скасування акцизного збору на пальне для сільгоспвиробників.

2. Стимулювання збуту продукції: створення нових логістичних маршрутів для експорту продукції: розширення використання залізничного та річкового транспорту для експорту продукції; спрощення процедур експорту продукції через порти сусідніх країн.

Збільшення закупівель державою української сільгосппродукції: запровадження програм державних закупівель зернових та олійних культур за цінами, що покривають витрати фермерів; збільшення обсягу закупівель продукції для потреб Збройних Сил України та інших державних органів.

3. Доступ до інформації та консультацій: забезпечення фермерів інформацією про актуальні програми підтримки, зміни в законодавстві, попит на ринку: створення спеціального інформаційного порталу для фермерів з актуальними новинами, довідковою інформацією та контактами органів влади; запровадження гарячої лінії для консультацій фермерів.

Надання консультацій з питань ведення фермерського господарства в умовах воєнного стану: проведення безкоштовних вебінарів та семінарів для фермерів з питань ведення господарства в умовах війни; запуск консультаційних центрів для фермерів на базі регіональних департаментів Державної аграрної служби України.

4. Інші напрями підтримки: забезпечення фермерів насінням та добривами: надання гуманітарної допомоги фермерам у вигляді насіння та добрив; запровадження програм пільгового придбання насіння та добрив.

5. Додаткові пропозиції: створення державного фонду страхування ризиків у сільському господарстві.

Відповідний фонд має забезпечувати компенсації фермерам за збитки, завдані війною, стихійними лихами та іншими форсмажорними обставинами. Запровадження програм підтримки фермерів, які переходять на органічне землеробство шляхом надання дотацій на закупівлю основних засобів.

Очікувані результати від запропонованих заходів державної підтримки фермерства в умовах воєнного стану є наступними:

1. Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Надання фермерам фінансової допомоги, доступу до ресурсів та інформації дозволить їм збільшити обсяги виробництва продукції. Це допоможе забезпечити продовольчу безпеку України та зменшити залежність від імпорту.

2. Підтримка фермерських господарств. Запропоновані заходи допоможуть фермерським господарствам вижити та продовжувати свою діяльність в умовах війни. Це допоможе зберегти робочі місця в сільській місцевості та сприяти розвитку аграрного сектору.

3. Стимулювання експорту сільгосппродукції. Створення нових логістичних маршрутів та збільшення закупівель державою української продукції допоможуть фермерам знайти нові ринки збуту. Це сприятиме збільшенню експортних надходжень та покращенню економічної ситуації в країні.

4. Покращення доступу фермерів до інформації та консультацій. Забезпечення фермерів інформацією про актуальні програми підтримки, зміни в законодавстві та попит на ринку допоможе їм приймати правильні рішення щодо ведення господарства. Надання консультацій з питань ведення фермерського господарства в умовах війни допоможе фермерам підвищити свою ефективність та рентабельність.

5. Захист прав фермерів. Мораторій на відчуження земельних ділянок та спрощення процедур отримання земель в оренду допоможуть фермерам захистити свої права та інвестиції.

6. Зменшення ризиків ведення фермерського господарства. Створення державного фонду страхування ризиків та програм підтримки фермерів, які переходять на органічне землеробство, допоможуть фермерам змен-

шити ризики ведення господарства та підвищити свою стійкість до негативних факторів.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Дослідження проблем державного регулювання розвитку фермерських господарств в умовах воєнного стану є актуальним та має важливе значення для забезпечення продовольчої безпеки України. Результати дослідження можуть бути використані для розробки практичних рекомендацій для органів державної влади та фермерських господарств, спрямованих на підтримку фермерів, стимулювання ними виробництва продукції та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Загалом, запропоновані заходи державної підтримки фермерства в умовах воєнного стану мають сприяти: зміцненню продовольчої безпеки України; розвитку аграрного сектору; створення робочих місць у сільській місцевості; покращенню економічної ситуації в країні.

Важливо зазначити, що для досягнення очікуваних результатів важливо забезпечити ефективну реалізацію запропонованих заходів.

Це потребує чіткої координації дій органів державної влади, фермерських організацій та інших зацікавлених сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Копитко В. І., Копитко О. В. Підвищення ефективності державного регулювання аграрного сектора АПК у воєнний та післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/524-0072/2023-52-35>
2. Фурман І. В. Система фінансового регулювання аграрного сектору України: оцінка сучасного стану та активізація функціонування. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 5. С. 35–50.
3. Фурман І. В. Вектори підвищення ефективності управління прибутком підприємства. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: збірник наукових праць*. 2017. № 3. С. 55–64
4. Honcharuk I., Tokarchuk D., Gontaruk Y., Kolomiets T. Production and Use of Biogas and Biomethane from Waste for Climate Neutrality and Development of Green Economy. *Journal of Ecological Engineering*. 2024. Vol. 25. Issue 2. P. 20–32. DOI: <https://doi.org/10.12911/22998993/175876>
5. Калетнік Г. М. Перспективи підвищення енергетичної автономії підприємств АПК в рамках виконання енергетичної стратегії України. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2019. Вип. 4 (104). С. 90–98. DOI: [https://doi.org/10.31521/2313-092X/2019-4\(104\)-10](https://doi.org/10.31521/2313-092X/2019-4(104)-10)
6. Фурман І. В., Дмитрик О. В., Лисогор І. О. Стратегічні напрями розвитку біоенергетичного потенціалу Іллінецької територіальної громади. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. Випуск 15. С. 134–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.16>
7. Фурман І. В., Дмитрик О. В. Формування стратегічних напрямів розвитку сільських територій. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. Випуск 13. С. 46–53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.5>
8. Гончарук І. В., Ємчик Т. В., Купчук І. М., Телекало Н. В., Гонтарук Я. В. Напрями вдосконалення вирощування та переробки кукурудзи на біопаливо. *Таврійський науковий вісник. Серія: Сільськогосподарські науки*. 2022. Випуск 125. С. 25–32 DOI: <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2022.125.4>
9. Березюк С. В., Гонтарук Я. В., Ясінська Б. О. Забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-4744>

REFERENCES:

1. Kopytko V. I., Kopytko O. V. (2023). Pidvyshchennia efektyvnosti derzhavnogo rehuliuвання ahrarnoho sektora APK u voiennyi ta pisliavoiennyi period. [Increasing the effectiveness of state regulation of the agrarian sector of the agricultural sector in the war and post-war period]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-35>
2. Furman I. V. (2017) Systema finansovoho rehuliuвання ahrarnoho sektoru Ukrainy: otsinka suchasnoho stanu ta aktyvizatsiia funktsionuvannia [The system of financial regulation of the agricultural sector of Ukraine: assessment of the current state and intensification of functioning]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, no. 5, pp. 35–50. (in Ukrainian)
3. Furman I. V. (2017) Vektory pidvyshchennia efektyvnosti upravlinnia prybutkom pidpryemstva [Vectors of improving the efficiency of enterprise profit management]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu: zbirnyk naukovykh prats*, no. 3, pp. 55–64. (in Ukrainian)
4. Gontaruk, Y., Kolomiets, T., Honcharuk, I., and Tokarchuk, D. (2024). Production and Use of Biogas and Biomethane from Waste for Climate Neutrality and Development of Green Economy. *Journal of Ecological Engineering*, 25(2), pp. 20–32. DOI: <https://doi.org/10.12911/22998993/175876> [in Poland].
5. Kaletnik, G. M. (2019). Perspektyvy pidvyshchennya enerhetychnoyi avtonomiyi pidpryemstv APK v ramkakh vykonannya enerhetychnoyi stratehiyi Ukrayiny [Prospects for increasing the energy autonomy of agricultural enterprises in the framework of the energy strategy of Ukraine]. *Bulletin of Agrarian Science of the Black Sea Region*, no. 4, pp. 90–98. [in Ukrainian].
6. Furman I. V., Dmytryk O. V., Lysohor I. O. (2023) Stratehichni napriamy rozvytku bioenerhetychnoho potentsialu Illinetskoï terytorialnoi hromady [Strategic directions for the development of the bioenergy potential of the Illinets territorial community]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Ekonomika*, vol. 15, pp. 134–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.16> [in Ukrainian].
7. Furman I. V., Dmytryk O. V. (2022) Formuvannia stratehichnykh napriamiv rozvytku silskykh terytorii [Formation of strategic directions for the development of rural areas]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Ekonomika*, vol. 13, pp. 46–53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.5> [in Ukrainian].
8. Honcharuk I. V., Yemchuk T. V., Kupchuk I. M., Telekalo N. V., Hontaruk Ya. V. (2022) Napriamy vdoskonalennia vyroshchuvannia ta pererobky kukurudzy na biopalyvo [Directions for improving the cultivation and processing of corn for biofuel]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Silskohospodarski nauky*, vol. 125, pp. 25–32. DOI: <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2022.125.4> (in Ukrainian)
9. Bereziuk S. V., Hontaruk Ya. V., Yasinska B. O. (2023). Zabezpechennia prodovolchoi bezpeky derzhavy v umovakh voiennoho stanu [Ensuring food security of the state under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-44>